

DOROTA CELKA

MORCHELLA ESCULENTA PERS. EX ST. AMANS NA GRODZISKU
W GIECZU (POW. ŚREDZKI)

Smardz jadalny (*Morchella esculenta*) jest przedstawicielem dużej, liczącej około 60 tys. gatunków grupy grzybów zwanych workowcami (*Ascomycetes*). Jedną z cech charakterystycznych dla nich jest wytwarzanie zarodni zwanych workami, w których znajduje się 8 zarodników (Szweykowska, Szweykowski 1993). W rodzaju smardz wyróżnia się w Europie od kilku do kilkunastu gatunków.

Morchella esculenta jest saprofitem, posiadającym owocnik wewnątrz pusty, składający się z główki, która osadzona jest na trzonie. Główka, o rozmiarach $3 - 8 \times 3 - 6$ cm, może być kulista lub jajowata, barwy jasnobrązowej, o powierzchni pofałdowanej w postaci żeberk. Trzon ma wymiary $5 - 9 \times 2 - 4$ cm, jest białoochrowy, węższy od główki, u podstawy rozszerzony, pokryty drobnymi ziarenkami. Smak i zapach grzyba są słabe ale przyjemne. Zarodniki są eliptyczne, gładkie i bezbarwne, o wymiarach $17 - 24 \times 11 - 15$ μm , wysyp jest białawy (Gumińska, Wojewoda 1988).

Smardz jadalny jest gatunkiem rzadkim. Występuje od kwietnia do maja w lasach i zaroślach liściastych, parkach i ogrodach, zwykle w widnych miejscach na żyznej glebie. Spotkać go można głównie pod dębami, bukami, grabami, klonami, jesionami, wiazami i leszczyną (Grzywacz, Nieto 1989). Jest bardzo dobrym grzybem jadalnym, o specyficznym, delikatnym smaku. W stanie surowym (szczególnie stare owocniki) wykazuje właściwości trujące. Można go pomylić z trującą piestrzenicą kasztanową (*Gyromita esculenta*), występującą w podobnym czasie w lasach sosnowych i na zrębach, na glebach piaszczystych (Lisiewska, Szmidt 1989).

W Wielkopolsce smardz jadalny wymieniany jest zarówno z lasów grądowych i łągowych (Lisiewska 1965, Bujakiewicz 1973), jak i z parków i ogrodów (Teodorowicz 1933; Lisiewska, Celka 1995).

Na grodzisku w Gieczu zaobserwowano w dniu 5 maja 1999 roku 3 owocniki smardza jadalnego. Rosły one na ziemi, wśród pędów bluszczyka kurdybanka (*Glechoma hederacea*), przetacznika ożankowego (*Veronica chamaedrys*) i mniszka pospolitego (*Taraxacum officinale*). W pobliżu występowały: klony — zwyczajny i jawor (*Acer platanoides* i *A. pseudoplatanus*), lilak pospolity (*Syringa vulgaris*), bez czarny (*Sambucus nigra*), lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) i jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*). Miesiąc później (22 czerwca) owocników smardza już nie było, zanotowano natomiast

wiele innych gatunków grzybów, m.in.: pieczarkę szlachetną (*Agaricus bitorquis*), twardzioszka przydrożnego (*Marasmius oreades*) i okrągłego (*M. rotula*), czernidłaka gromadnego (*Coprinus disseminatus*) i błyszczącego (*C. micaceus*), żagiew łuskowatą (*Polyporus squamosus*) i ucho bżowe (*Auricularia auricula-judae*).

Morchella esculenta podobnie jak i inne gatunki z rodziny smardzowatych podlegają w Polsce ochronie prawnej, ich zbiór na naturalnych stanowiskach jest zakazany. *Morchella esculenta* znajduje się również na „Czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce” jako gatunek zagrożony wymarciem (Wojewoda, Ławrynowicz 1992). Z tych powodów stanowisko *Morchella esculenta* na grodzisku w Gieczu jest godne uwagi, dalszych obserwacji i ochrony.

LITERATURA

- Bujakiewicz A.
1973 Udział grzybów wyższych w lasach łągowych i w olesach Wielkopolski. PTPN Pr KB, 35 (6): 1 – 89.
- Grzywacz A., Nieto J. C.
1989 Grzyby chronione. Ss. 92. Pań. Wyd. Roln. i Leśn., Warszawa.
- Gumińska B., Wojewoda W.
1988 Grzyby i ich oznaczanie. Wyd. IV. Ss. 505. Pań. Wyd. Roln. i Leśn., Warszawa.
- Lisiewska M.
1965 Udział grzybów wyższych w grądach Wielkopolski. Acta Mycologica, 1: 169 – 271.
- Lisiewska M., Celka D.
1995 Macromycetes parków wschodniej części Gołęcińskiego Klina Zieleni w Poznaniu. BFnPZ, seria B — Botanika, 44: 7 – 50.
- Lisiewska M., Szmidt M.
1989 Przewodnik grzyboznawczy. Wyd. IV uzupeł. Ss. 148. Pań. Wyd. Roln. i Leśn., Warszawa.
- Szweykowska A., Szweykowski J.
1993 Botanika. Systematyka. Wyd. I. Ss. 637. Wyd. Nauk. PWN.
- Teodorowicz F.
1933 Grzyby zachodniej i południowej Polski w zbiorze Zakładu Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Poznańskiego. Wyd. Okr. Kom. Ochr. Przyn. na Wielkopolskę i Pomorze, 4: 75 – 108.
- Wojewoda W., Ławrynowicz M.
1992 Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce. W: Zarzycki K., Wojewoda W. & Heinrich Z. (red.). Lista roślin zagrożonych w Polsce (wyd. 2). Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, Kraków, ss. 27 – 56.

MORCHELLA ESCULENTA PERS. EX ST. AMANS AUF DEM BURGWALL IN GIECZ (GEM. ŚRODA)

Zusammenfassung

Am 5. Mai 1999 wurden unter den Sträuchern in einem kleinen Talkessel des Burgwalls in Giecz 3 Fruchtkörper der Speisemorchel (*Morchella esculenta*) gefunden. Es ist eine selten auftretende, in Polen mit Aussterben bedrohte Pilzart. Sie befindet sich auch auf der Liste der gesetzlich geschützten Arten. Aus diesen Gründen ist diese Fundstelle beachtenswert, soll beobachtet und geschützt werden.

PHOTO:

Morchella esculenta (Speisemorchel) auf dem Burgwall in Giecz (5.05.1999, Z. Celka)